

Kaj je onkraj obzorja?

(Marjan Strojan: *Parniki v dežju*; Cankarjeva založba, Ljubljana 1999)

Vsaka knjiga, ki jo pesnik napiše, govori o njem. Kadar pa je njegov Jaz dovolj prostoren, njegovi verzi veliko povedo o bralcih, ki so drugo ime za Ti. Kakšna je pesnikova enota popolnosti? Ali bolj v prvem, bolj v drugem, v naročju male ali velike nagrade? V soju največje nagrade? Enoto določa spoznanje o sebi, svetu in uveljavljanje tega spoznanja v njegovi umetnosti. Nekdaj so bili dogovori o umetnosti prav taki in danes si kljub vsem ostalim želimo, da se ne bi spreminjali.

Kadar berem pesniško zbirko, puščam v nemar vse kritike in strokovnjake, ki hočejo imeti vpliv in se pustijo za to plačati. Na svetu so moči, ki človeštvo obnavljajo, in vsakomur so dostopne, če jih pozna, čeprav nekakšni duhovi, ki po pravilu niso sposobni iti vstric z življenjem, trdijo drugače. Pesnik s svojo pristnostjo in iskrenostjo sledi potrebam in potresom človeške zgodovine, mnogi pa dovolijo, da jim osebni ritem oslabi, ker so s paberkovanjem predolgo razburjali živce – svoje in bralčeve –, ker niso mogli videti ideje, o kateri bi nenehno sanjali in živeli zanjo. Namesto brezobzirnega, razgaljenega bistva bivanja lansko idejo opustijo zaradi letošnje, letošnjo pa zaradi nove in najnovejše. Miselni svet je hiter in zamenljiv, čustveni pa počasen in precej enkratni, zato je moderna umetnost dosti bolj kot klasična proizvod živcev in životarjenja.

Kaj pa so Parniki? So velike ladje, močne in pregnantne? Samoniklo režejo tokove ali nasedejo? Uidejo brodolomu in prekoračijo čase?

Dež, ki je rodovitni dar za zemljo, ladji jemlje veličastnost, izgubijo se njene apartne konture, samo znak na radarju lahko pove, ali boki še obvladujejo metafizične pesniške valove. Ladja, seveda, vzbudi v moškem veliko ženskega, čeprav ji reče parnik. Kaj se bo zgodilo "s temno, žensko resnico Sveta", ki je "zemljevid Raja", saj zaradi nje brnijo motorji? Bo pesniku erudicija pomagala, da bodo pripeljali do nove obale novega sveta. "Svet sem si zmeraj predstavljal kot krono, kot krošnjo / silnega drevesa, kot božično drevo s koreninami / v peklu in z vrhom nekje v Magellanovem oblaku." (str. 10) Priznam, tovor se mi zdi čuden, poln starih osvajalcev, medvojnih veslačev, zgodovinskih ljubimk, Nelsonov, citatov in spet citatov. Zunanja dejstva, ki jih je učenost polna le delno, odkrivajo skrivnost zgodovine, dosti bolj pa skačejo pesniku v obraz: "Skrivnosti zgodovine / ni težko odkriti. Nemogoče pa jo je izraziti. / ... Lahko si zamislimo ukaz in način, ki bi skušal / najti zvezo med vsem trojim in ukazal iskati / tudi druge podobne zveze v drugih mestih / ogromne države v njeni tisočletni zgodovini." (str. 26, 27)

Sodobna ideja računanja, ki išče skrivnost zgodovine, je prevečkrat osamosvojena preračunljivost, zato erudicija prehiteva žalostno in nenehno spregledovano dušo. Dejstva brez vrlin človeka raztresejo, spregledajo notranje

zahteve in ga pahnejo v prerekanje s samim seboj. Iz verza v verz triumfira *objektivnost* in razkriva račun, ki pustoši po "naključnem" svetu: "Kritična / točka je bila vsekakor dosežena, ko se je pod / Maksencijem v mestu dalo naštetih 1780 vil / (domus), 46.605 blokovskih zgradb (insulae), / 11 akvaduktov, 1352 fontan, 865 kopalšč, / 23 konjeniških, 80 zlatih in 84 bronastih / kipov, 29 bibliotek, 45 bordelov, 10 bazilik, / 424 manjših svetišč (aedicula), 290 žitnih / skladišč (horrea), 254 mlinov, 1 kolosej itd. / Nobeno teh dejstev ni v nobenem razmerju / z drugim ali s celoto, imenovano Rim ..." (str.30)

Nič se ne prikaže, kar bi pomagalo človeku, da se reši iz ruševin, preseže mimikrijo in tudi na vrhu znanosti in filozofije zagleda umetnika; samosvojega in originalnega človeka. Nič takega se ne zgodi, kar bi preprečilo usodi ženskega in kreativnega nazadovati do "črnega oblaka": "Njeno črno srce je počasi, a vztrajno / pronicalo skozi zidove Museiona ... se kot / črn oblak zgostilo nad Pozejdonovim / templjem ... in slednjič kot senca leglo čez mesto." (str. 33) Res je, zato so matere junakov pogubile svet. *Teologija insektov*, dolga prozna poema, zahteva od človeka, da kot slepec brez staža in brez instinkta išče v neskončnih smereh in začuti, da kar prihaja od zunaj, bolj moti kakor pomaga. Poganski svetovi so to, zato bogove in ljudi vodijo osebni interesi, kar povzroči obilico nereda. Nobene obstojnosti ni, ki je glavna odlika dobrega življenja.

Trije enostavni verzi se pojavijo sredi knjige v pesmi *Poročilo o stanju*: "Pustil nam je naše bolne / matere, naše negotove potomce, / naša lastna nestabilna otroštva." (str. 51)

Ta stavek bije v oči, stisnjen med Lesserja, kardinala Zelanda, Jeffersonovo črpalko in skupino dr. Rosena, ki dela po naročilu Nata ali prisotnih v dnevni sobi *Oranžerije* na mrk poletni dan v Londonu 1765 ..., gosti se in skozi težkih trinajst strani zbitih namigov in parafraz se v *Lotovem odhodu* zdrenja "do drevesa spoznanja. Na njem visi petnajstletno / dekle s postrizenimi lasmi, na očetovem pasu." (str. 81) Vendar se ti trije verzi spuščajo še niže, v noč, v samo temo narave: "Reka mrtvih prestopa bregove. / Evharistija običajnih predmetov, / od javnih do najbolj osebnih, / preobrazba v njihovo do nedavna / skrito bistvo, čudovitost teh preobrazb: / moke in olja v bencin, bencina v vodo, / vode v vino, vina v kri, krvi v pijačo, / pijače v žejo, knjižničarjev v divjake, / samote v zgolj zapuščenost." (str. 86)

Masivna banalnost je legla na pesnika, mu odrezala čustvene finese in ga postavila pod steklo: "Kupil sem si knjigo / iz modrega stekla. / ... V njej je bilo poletje / in v njej sem bil jaz, / kakršen bi rad bil." (93) *Modra knjiga* je najbolj osebna pesem, v kateri se zave, da je s svojim svetom skupaj v stekleni ječi. Skozi steklo je vse vidno in ni nobene skrivnosti več. To je intelektualni sistem, s katerim ljudje vidijo skoz in skoz, ker so skrivnostna čustvovalna razmerja izključena, tudi tista do sebe: "... nekje na svetu čaka name jaz, da skozi zimo in sonce, skozi noč in poletje, vstopim v knjigarno in se najdem." (str. 94) Čustvovalno razmerje do zunanjega in notranjega sveta je izključeno. *Steklena knjiga* je na glavo obrnjena alkemijska retorta, prinaša sporočilo o pesniškem

svetu, ki v njej je. Prava alkemijska retorta nam sporoča, da moramo ogledovati samega sebe, tuhtati, kar je predpogoj za psihološko preoblikovanje. Steklena knjiga pa je le simbol za ogledovanje zunanjih dejstev in drugih ljudi. Opazovanje samega sebe zahteva odločnost in ljubezen. Moč in ljubezen pa je nemogoče držati skupaj, ker moč živo duhovno manifestacijo sprevrča v zvijačo, v tehnično ali literarno zvijačo, ki je v posesti ega. Zlorabljanje pa je razvrednotenje.

Težko rečem, da so Strojanovi *Parniki v dežju* na taki poti, po kateri slovenski pesnik redko gre. Pri moški poeziji so ljubezenske pesmi najbolj izdajalske, kajti dejansko govorijo o njegovi ustvarjalnosti, njegovi umetniški originalnosti. V njih vidimo, kaj nam pesnik lahko pove o ženski, o svojem lastnem nasprotju? Zna povedati nekaj, kar ni seksualno, iluzorno, zamerljivo ali teoretično? *Ljubezen* je taka izdajalska pesem (str. 107). Res se je "Lahko / hahljati nemoči avtorjevega peresa pri naskakovanju zidu / nespoznavnih resnic in pri opisovanju očitnih." (str. 41), vendar nismo tega počeli. Lahko le rečem, da v krajih pomnenja in spominjanja ni dobro prositi za požirek vode, ker ga moramo najti. Intelektualno načrtovanje je velika past, v kateri so zložene še druge manjše, zato vzbuja strah, ta pa zatre resnično ljubezen, ki raztaplja okove, briše meje in ustvarja nove življenjske položaje.

Meta Kušar

